

Research Paper

Investigating the Role and Position of Women Heads of Households in Improving the Subsistence Economy (Case Study: Rural Areas of Mamsani County)

Ali Shamsoddini^{1*}

1. Department of Geography, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Received: 2024/09/17

Revised: 2024/10/13

Accepted: 2024/11/09

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1184291

Keywords:

Women Head of the Household, Subsistence Economy, Rural Areas, Mamsani County

Abstract

Introduction: Rural areas have always played an important role in the national economy due to various agricultural, industrial and service activities. A part of the economy of these regions depends on the activities of women. Therefore, knowing their position in rural areas can help to improve the existing conditions and improve it. In this research, the aim WAS to investigate the role and position of women heads of households in improving the livelihood economy in the rural areas of Mamsani county and then analyze the effective factors in improving the current situation.

Methods: The research method is descriptive-analytical and based on field data collection. The tool of data collection was a questionnaire, the validity of which was confirmed through elites and reliability through the completion of 30 questionnaires and the calculation of Cronbach's coefficient greater than 0.70. The statistical population of the research was made up of female heads of households in the rural areas of Noorabad Mamsani city, and the sample size was determined to be 115 people. Data analysis was done using statistical tests in spss software.

Findings: The result of the research showed that the socio-economic status of women heads of households in rural areas is significant at a level of less than 0.05 and the average of 3.720 confirms its average status. Also, the result of the test confirms that the role and position of female heads of the household in the subsistence economy is poorly evaluated with a significance of less than 0.05 and an average of 2.513. In this context, women heads of rural households have had a better situation in comparison to other indicators only in three indicators of increase in job skills, increase in animal husbandry and handicrafts.

Results: The research results indicate that the economic and social status of female-headed households in rural areas is at a moderate level; however, they face challenges such as lack of participation in rural decision-making and insufficient support for their employment. Factors like support for women's small businesses, improvement of social capital, provision of education and counseling, financial credit for women's jobs, and the revitalization of rural women's roles can play a significant role in improving the subsistence economy of these areas.

Citation: Shamsoddini A. Investigating the Role and Position of Women Heads of Households in Improving the Subsistence Economy (Case Study: Rural Areas of Mamsani County). Quarterly Journal of Women and Society. 2025; 16 (61): 93-108

***Corresponding author:** Ali Shamsoddini

Address: Department of Geography, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Tell: 09177234707

Email: ali.shamsoddini@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

The area in this research is Mamsani city in Fars province. The villages of Noorabad Mamsani city have special conditions geographically and climatically, and these conditions have provided the necessary platform to carry out various economic activities. Some of these activities can be done by women in rural areas. According to the Iranian Statistics Center, the number of household heads in the city was 34,957, of which 5,087 were women. Rural areas always have their own issues and problems due to structural and social conditions. On the other hand, the necessary attention and planning for this group can be the basis for positive developments. Women heads of households in rural areas can be a platform for positive social and economic developments, but to realize these conditions, attention should be paid to their position and role. Paying attention to the role played by women heads of rural households, in addition to these individual effects, can also bring group and local effects. Part of this impact is related to the issue of rural livelihood economy. In the rural subsistence economy, all groups should play a role. The women heads of households in the rural areas of Mamsani are not affected by this point either. In order to determine the role of women heads of households in the subsistence economy of rural areas, the current position of women heads should be determined first. In the current research, the aim is to investigate the role and status of women heads of households in improving the livelihood economy in the rural areas of Mamsani county and then analyze the effective factors in improving the current situation.

Methods

The research method is descriptive-analytical and based on field data collection. The tool of data collection was a questionnaire, the validity of which was confirmed through elites and reliability through the completion of 30 questionnaires and the calculation of Cronbach's coefficient greater than 0.70. The statistical population of the research is made up of female heads of households in the rural areas of Noorabad Mamsani city, and the sample size was determined to be 115 people. Data analysis was done using statistical tests in

spss software.

Findings

The result of a sample T-Tech test on the socio-economic status of women heads of households in rural areas shows that all indicators of socio-economic status were significant at the level of less than 0.05. Examining the direction of significance using the mean indicates that the socio-economic status of women heads of the household has been evaluated as average according to the mean of 3.720. The upper limit (0.789) and the lower limit (0.652), calculated in the test, also confirm this content. Also, at the level of investigated indicators, having income from village activities with an average of 4.269, participation in economic activities (agriculture, animal husbandry, etc.) with a value of 4.226 and having sexual dignity in the village with a value of 4.469 They are one of the most important indicators that are in good condition.

The result of the sample T-Tech test shows that the role and position of female heads of households in the subsistence economy has become significant at a level less than 0.05 and equal to 0.000. The average of 2.513 confirms that the role of female heads of households in the subsistence economy is weak or underestimated. The negativity of the upper and lower limit of the test, respectively -0.384 and -0.589, confirms this well. Digging into the indicators also shows that the three indicators of increasing the professional skills of female heads of households with an average of 3.852, increasing animal husbandry with an average of 4.113 and increasing handicrafts with an average of 4.278 have a good status compared to other indicators. In other words, the role of women in these three indicators has been significant. In fact, women heads of households have been able to play a significant role and influence in the field of acquiring skills, improving animal husbandry and handicrafts.

The results show that according to the analysis of 16 factors studied in the field of the role of women heads of households in improving the livelihood economy, 5 major and influential factors are known. The most important known factor was the support of women's micro-businesses with a special value of 23.702, which was created from 4 variables

or micro-practices. Based on this factor, to improve the role of women in the subsistence economy in rural areas, small businesses should be supported. The requirement for this issue is first counseling and training and then support at different levels. Also, the improvement of social capital among women with a value of 16.808 is in the second rank of known macro factors that are composed of the combination of three micro factors. In order to play the role of female heads of the household and improve their position, the spirit of self-confidence, participation and group activities should be strengthened. In fact, women should turn to collective and cooperative activities in rural areas. Promotion, education and counseling for women with a special value of 13/499 is also known as the third rank. This macro factor is also very important in order to improve the role of women heads of the household. In fact, this factor itself can facilitate other factors. Providing financial credits for women's businesses with a special amount of 9.762 is another major factor that is very important. To start women's businesses, it is important to support them financially in the form of facilities or to create micro credit funds. In addition to this, recreating the position of rural women is also important. This is known as the fifth macro factor with an eigenvalue of 8.205. Changing the mentality of the villagers towards their position and capability, their participation and providing responsibility is one of the actions that can be effective in recreating the position and role of women in the subsistence economy.

Discussion

The result showed that the economic and social base of women heads of households in rural areas was average. Based on this, women heads of households in rural areas should have a stronger base to play a role so that they can show their role and capabilities well. Also, the result of the research confirms that the role and status of women heads of households in the subsistence economy is also weak; Because the women head of the household in terms of indicators such as maintaining and increasing the household income, entrepreneurship and creating new jobs, the prosperity of home businesses, increasing savings and household assets, providing and improving the basic needs of the household

(clothes, food, etc.)), increasing access to credit facilities, increasing agriculture and horticulture, have been evaluated poorly. The result of this research shows that the female heads of the household have turned to learning skills according to their circumstances, but due to various reasons such as lack of support or financial problems, they have not been able to do significant economic activity. Also, the improvement of animal husbandry and handicrafts are among the jobs that women heads of households have shown interest in and have had a significant impact in this field.

Conclusion

All in all, what is necessary is to create structural and systematic changes to recreate the position of women socially and economically. Overall, the results of the research confirm that women heads of households do not have a special role and position in the subsistence economy in rural areas, and the need to pay attention and review planning related to villages and women is undeniable. In this context and according to the results of the research, some suggestions are presented. 1- It is suggested that in the field of the position of women from various aspects in rural areas, the necessary regeneration should be done. 2- It is suggested that in order to establish jobs related to women heads of households, counseling, training and empowerment in rural areas by local institutions including rural settlements.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All participants in the study participated in the study by filling out a consent form, and the researchers assured them that the results of the research were confidential.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Authors' contributions

The author participated in all stages of the research.

Conflicts of interest

This article is the result of the author's research work

مقاله پژوهشی

بررسی نقش و جایگاه اجتماعی زنان سرپرست در بهبود اقتصاد معیشتی خانوارهای روستایی (نمونه موردی: مناطق روستایی شهرستان ممسنی)

علی شمس الدینی^{۱*}

۱. گروه جغرافیا، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

چکیده

هدف: مناطق روستایی به واسطه فعالیت‌های گوناگون کشاورزی، صنعت و خدمات، همواره نقشی مهم در اقتصاد ملی ایفاء نموده‌اند. بخشی از اقتصاد این مناطق به فعالیت زنان وابسته است. لذا، شناخت درست جایگاه آنها در مناطق روستایی می‌تواند به بهبود شرایط موجود و ارتقای آن کمک کند. در این پژوهش هدف، بررسی بررسی نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی و سپس تحلیل عوامل مؤثر در ارتقای وضع موجود است.

روش: روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر گردآوری داده‌های میدانی است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش نامه بوده که روایی آن از راه نخبگان و پایایی نیز از راه تکمیل ۳۰ پرسش نامه و محاسبه ضریب کرونباخ بیش‌تر از ۰/۷۰ تأیید شد. جامعه آماری پژوهش را زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی شهرستان نورآباد ممسنی تشکیل داده‌اند که حجم نمونه ۱۱۵ نفر تعیین شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری در نرم افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: نتیجه پژوهش نشان داد وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار و میانگین ۳/۷۲۰ تأیید کننده وضعیت متوسط آن است. همچنین، نتیجه آزمون تأیید می‌کند که نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی با معناداری کمتر از ۰/۰۵ و میانگین ۲/۵۱۳، ضعیف ارزیابی شده است. در این زمینه زنان سرپرست خانوار روستایی فقط در سه شاخص افزایش مهارت شغلی، افزایش دآمداری و صنایع دستی به نسبت دیگر شاخص‌ها، وضعیت بهتری داشته‌اند.

نتایج: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که پایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی در سطح متوسط است، اما با چالش‌هایی مانند عدم مشارکت در تصمیم‌گیری‌های روستایی و کمبود حمایت برای اشتغال آنان مواجه هستند. عواملی مانند حمایت از کسب‌وکارهای خرد، بهبود سرمایه اجتماعی، ارائه آموزش و مشاوره، تأمین اعتبارات مالی و بازآفرینی جایگاه زنان روستایی می‌تواند نقشی مؤثر در بهبود اقتصاد معیشتی این مناطق داشته باشد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۷

تاریخ داوری: ۱۴۰۳/۰۷/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1184291

واژه‌های کلیدی:

زنان سرپرست خانوار، اقتصاد معیشتی، مناطق روستایی، شهرستان ممسنی

* نویسنده مسئول: علی شمس الدینی

نشانی: گروه جغرافیا، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

تلفن: ۰۹۱۷۷۳۳۴۷۰۷

پست الکترونیکی: ali.shamsoddini@yahoo.com

مقدمه

در سال‌های اخیر، مناطق روستایی به عنوان یک پتانسیل جهت هم افزایی برای توسعه پایدار شناخته شده‌اند (۶). بر همین اساس، امروزه اهمیت توسعه روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه و بهبود کشورها بسیار مهم شمرده شده و به باور اندیشمندان، تحقق این مهم در گرو توسعه منابع انسانی است (۲۶). به بیان دیگر، متخصصان توسعه بر این باورند که مهم‌ترین بعد توسعه، بعد انسانی است که هدف آن محور قرار دادن انسان و مشارکت همه جانبه وی در تمامی فعالیت‌های توسعه می‌باشد (۱). از طرفی هم، توسعه پایدار وقتی امکان‌پذیر است که مبنای آن توسعه انسانی باشد و حرکت محوری آن بر محوریت انسان قرار گیرد (۸). بر اساس توسعه منابع انسانی، توسعه سایر بخش‌ها از جمله بخش اقتصادی در مناطق روستایی تحقق می‌یابد. اقتصاد در مناطق روستایی به عوامل گوناگونی از جمله منابع محیطی، انسانی، فرهنگی و زیست محیطی وابسته است (۳۱)؛ چرا که اقتصاد یک موضوع تک بعدی نیست و مسائل گوناگونی در آن دخیل هستند. اقتصاد مناطق روستایی نیز به واسطه شرایط جغرافیایی و انسانی، همواره دستخوش تغییرات و تحولاتی گسترده بوده و امروزه حالت سنتی آن کم رنگ و در قالب تحولات دنیای مدرنیته ساختاربندی شده است (۲). نکته مهم دیگر در زمینه اقتصاد روستایی، جایگاه آن در اقتصاد ملی است؛ چرا که روستا بیش‌تر به عنوان یک مکان مولد شناخته می‌شود که می‌تواند بسیاری از مکان‌های دیگر از جمله شهرها را پوشش دهد. لذا نمی‌توان از جایگاه اقتصادی روستا در اقتصاد ملی چشم پوشی نمود هر چند، وسعت و گستردگی آن کم باشد (۱۵). داشتن یک اقتصاد قوی در مناطق روستایی می‌تواند میزان فقر، محرومیت، مهاجرت، بیکاری و... را کاهش دهد که نتیجه این فرآیند در نهایت، به توسعه اقتصاد کلان کمک می‌کند.

معمولاً اقتصاد مناطق روستایی در چارچوب اقتصاد معیشتی شناخته می‌شود، اما امروزه جایگاه آن به نسبت گذشته تغییر کرده است. اقتصاد معیشتی، را می‌توان به این صورت تعریف کرد که یک نظام اقتصادی با واحدهای اجتماعی ساده است (۷). این واحدها ممکن است خانوارها یا جوامع دهقانی باشند. در اقتصاد معیشتی فقط نیازهای ضروری زندگی تأمین می‌شود (۱۹) و واحدهای اجتماعی بخش عظیمی از کالاهای مصرفی خود را خود تولید می‌کنند (۲۵). معیشت در روستاها در نتیجه فعالیت‌های اقتصادی به ویژه کشاورزی و دامداری تحقق پیدا می‌کند. در واقع، تولیدات روستایی با هدف اولیه یعنی تأمین معیشت پایدار اتفاق می‌افتد (۳). در گذشته این موضوع اهمیت دوچندان داشته و بیش‌تر فعالیت‌های اقتصادی، برای تأمین

معیشت روزانه خانوار بوده است (۱۶)، اما امروزه با هدف توسعه و صادرات نیز اتفاق می‌افتد (۳۰). با این وجود، در بسیاری از روستاها به دلایل گوناگون اقتصادی و اجتماعی، معیشت و تأمین آن از ضروری‌ترین اقدامات در حوزه فعالیت‌های اقتصادی است (۱۴). بر همین اساس اقشار گوناگون روستا سعی می‌کنند، در این زمینه نقش و جایگاه خاص خود را داشته باشند. زنان یکی از اقشار جامعه روستایی هستند که از گذشته تاکنون در بخش‌های گوناگون روستایی نقش آفرین بوده‌اند. این جایگاه زنان تنها به بخش اجتماعی مربوط نمی‌شود چرا که در بخش اقتصادی روستاها، زنان به دلیل فعالیت‌های مستقیم یا غیرمستقیم، همواره جایگاهی ویژه داشته‌اند (۵).

بدون حضور زنان روستا، توسعه روستایی تحقق نمی‌یابد، بنابراین باید زمینه حضور آنان را فراهم کرد. برای رسیدن به اهداف توسعه روستایی باید آموزش، ترویج و سازمان‌دهی زنان در اولویت قرار گیرد تا راهبردهای اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی با حضور زنان روستایی کامل شود (۱۸). اگرچه امکانات بالقوه هر جامعه برای رشد و توسعه اقتصادی - اجتماعی تا حد زیادی تابع منابع طبیعی است، اما اکثر اقتصاددانان توسعه معتقدند که آنچه باعث تسریع روند توسعه اقتصادی و اجتماعی یک جامعه می‌گردد، منابع انسانی آن جامعه است نه منابع طبیعی (۱۹). برای آنکه زنان روستایی که نیروی عظیم انسانی هستند از حالت بالقوه به عامل بالفعل توسعه روستایی در آیند، نیاز به بازآفرینی نقش و جایگاه آنها است (۲۱). پس بهتر است یکی از سیاست‌های توسعه روستایی به گسترش جایگان زنان تعلق گیرد (۱۷). در مناطق روستایی بخشی از این زنان، مسئولیت متفاوتی دارند که تحت عنوان زنان سرپرست خانوار از آن نام برده می‌شود. زنان سرپرست خانوار جزو یکی از گروه‌های پر تلاش در جامعه محسوب می‌شوند و ردپای تلاش و زحمات آنها به وضوح نمایان است. طی سال‌های اخیر تغییرات گسترده‌ای در سبک زندگی مردم و نوع معیشت آنها ایجاد شده است و بخش زیادی از مخارج و هزینه‌های زندگی روی دوش زنانی قرار گرفته است که به دلایل گوناگون باید به طور مستقل و خود اتکا از پس آن بربایند (۱۰). زنان سرپرست خانوار جزو اقشار آسیب‌پذیر جامعه‌اند. شرایط اقتصادی این گروه از زنان، از مهم‌ترین عوامل آسیب‌پذیری آنان به شمار می‌رود (۱۳). زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی به دلیل برخی محدودیت‌های بیش‌تر، از دیگر زنان متفاوت تر هستند. مسئولین این زنان نیز به نسبت بیش‌تر است؛ چرا که وظایف و مسئولیت آنها تنها به مسائل اجتماعی خانوار مرتبط نیست، بلکه مسائل اقتصادی خانوار را نیز بر عهده دارند (۱۱). بر همین اساس، اینکه زنان سرپرست خانوار در روستاها چه وضعیتی

دارند و پایگاه اقتصادی-اجتماعی آنها چگونه است، می‌تواند مسیر و فرآیند برنامه ریزی برای این قشر از جامعه روستایی را تسهیل کند. زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی، ارتباط گسترده‌ای با مسائل اقتصادی روستا دارند؛ چرا که به دنبال یک نوع اقتصاد معیشتی و در ادامه نقش آفرینی در اقتصاد روستایی هستند. بر همین اساس، جایگاه و نقش آنها در صورت توجه و برنامه ریزی می‌تواند بسیار موثر و قابل توجه باشد.

پژوهش‌های گوناگونی در زمینه زنان و نقش آنها وجود دارد که بهتر می‌تواند جایگاه آنها را تایید کند. در راستای اهمیت جامعه زنان و نقش آنها در توسعه روستایی به ویژه اقتصاد روستایی، پژوهش‌های متنوعی وجود دارد، اما پژوهشی که به طور تخصصی نقش زنان سرپرست خانوار را در اقتصاد معیشتی مناطق روستایی بررسی کرده باشد، با جستجو در منابع یافت نشد و لذا در ادامه به برخی از پژوهش‌ها اشاره می‌شود. جوان و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهشی به بررسی وضعیت اقتصادی زنان روستایی سرپرست خانواده مطالعه موردی: نظام روستایی مشهد قلی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که درآمد زنان سرپرست خانوار به دلیل اشتغال آنان در مشاغل بی ثبات و کم درآمد و هم چنین تعداد اندک شاغلان خانوار کم است. مهرهما و همکاران (۱۳۸۹) نتیجه گرفتند که زنان در مناطق روستایی ضعیف بوده و عواملی از جمله تحصیلات، اعتماد به نفس، مهارت‌های اقتصادی زنان، مشارکت، تحرک اجتماعی، اثر مثبت و معنی داری در سطوح گوناگون بر احتمال بهبود پایگاه اقتصادی - اجتماعی زنان روستایی دارد. ملکی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به عنوان بررسی عوامل موثر بر وضعیت اجتماعی-اقتصادی زنان روستایی نتیجه گرفتند که برای بهبود وضعیت اجتماعی-اقتصادی زنان، متغیرهای میزان تحصیلات، تحرک اجتماعی و نگرش برابری جنسیتی دارای تأثیر معناداری بر ارتقای وضعیت اجتماعی-اقتصادی زنان روستایی می‌باشند. فلاحی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای به بررسی نقش توانمندی زنان روستایی در تحلیل عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موثر بر توسعه اجتماعات محلی پرداختند نتایج پژوهش نشان داد که بین متغیرهای حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و عوامل اقتصادی رابطه مثبت و معنی‌داری با توسعه اجتماعات محلی و بین موانع فرهنگی با توسعه اجتماعات محلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. مشایخی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی عوامل موثر بر فقر اقتصادی زنان سرپرست خانوار روستایی در شهرستان کرمانشاه را مورد بررسی قرار دادند نتایج این پژوهش نشان داد که تقریباً نیمی از زنان سرپرست خانوار مورد مطالعه خانه‌دار بوده‌اند و هیچ شغل و منبع درآمد مشخصی نداشته‌اند و پیشنهاد می‌شود مسئولان و متولیان امر، زمینه

ایجاد مشاغل خانگی و مشاغلی که نیاز به مهارت چندانی ندارد را برای آنان فراهم نمایند. سعیدی و باجلان (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی چالش‌های طرح توانمندسازی زنان سرپرست خانوار پرداخته‌اند. با استفاده از روش کیفی و تحلیل محتوای مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۰ کارشناس و نماینده حوزه‌های مرتبط، یافته‌ها نشان دادند که چالش‌های رویکردی و سازمانی مهم‌ترین موانع در تدوین این طرح هستند. به‌منظور بهبود این وضعیت، راهبردهای سیاستی بر پایه عاملیت و کنشگری زنان و ارائه تعریف جامع از توانمندسازی ضروری است. اوکوجی^۱ (۱۹۹۶) در پژوهشی به عنوان زنان در اقتصاد روستایی در نیجریه نشان داد که زنان در اقتصاد روستایی نقش مهمی دارند و این نقش آفرینی از راه مشارکت در فعالیت‌های خانوار در بخش کشاورزی و دامداری قابل مشاهده است. اوتوله و مگکاری^۲ (۲۰۰۳) نشان داد که با مشارکت زنان جایگاه اقتصادی و اجتماعی آنها تغییر کرده است. در این زمینه آموزش، مشاوره و تامین شغل برای زنان بسیار تأثیرگذار بوده است. وارن اسمیت^۳ (۲۰۱۲) در مقاله‌ای به عنوان کارآفرینان زن روستایی: انتخاب‌های منطقی و توسعه اجتماعی-اقتصادی نشان داد که زنان کارآفرین روستایی، امروزه نقش مهمی در توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفاء می‌نمایند. سارکی^۴ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای به عنوان چرخه‌های نوآوری اجتماعی بازسازی‌کننده در زنان نتیجه گرفتند که نوآوری و خلاقیت زنان در مناطق روستایی به توسعه برخی فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی از جمله ایجاد کسب و کارهای خرد و شرکت‌های تعاونی منجر شده است. پژوهش‌های ذکر شده، بیش‌تر روی نقش زنان در مناطق روستایی تاکید نموده‌اند اما نوآوری این پژوهش در این است که به صورت تخصصی روی زنان سرپرست خانوار و نقش آنها در اقتصاد معیشت روستایی متمرکز شده است. علاوه بر این عوامل تأثیرگذار در بهبود شرایط موجود نیز تحلیل شده است.

منطقه مورد در این پژوهش، شهرستان ممسنی در استان فارس است. روستاهای شهرستان نورآباد ممسنی، از لحاظ جغرافیایی و اقلیمی شرایط ویژه‌ای دارد و همین شرایط بستر لازم را برای انجام فعالیت‌های اقتصادی متنوع، فراهم نموده است. بخشی از این فعالیت‌ها می‌تواند توسط زنان در مناطق روستایی انجام شود. براساس مرکز آمار ایران، تعداد سرپرستان خانوار در شهرستان، ۳۴۹۵۷ نفر بوده که از این تعداد ۵۰۸۷ نفر از آنها زن بوده است (۱۲). مناطق روستایی همواره به دلیل

1. Okojie

2. O'Toole & Macgarvey

3. Warren-Smith

4. Sarkki

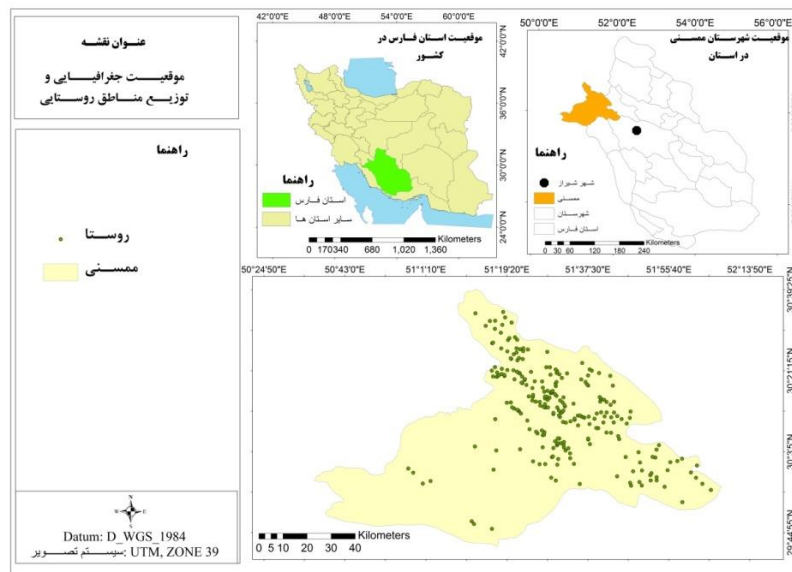
شرایط ساختاری و اجتماعی، مسائل و مشکلات خاص خود را در زمینه این قشر از جامعه دارد. از سوی دیگر، توجه و برنامه ریزی لازم برای این قشر می‌تواند زمینه ساز تحولات مثبتی باشد. زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی، می‌توانند بستر ساز تحولات مثبتی از لحاظ اجتماعی و اقتصادی باشند، اما برای تحقق این شرایط، بایستی به جایگاه و نقش آنها توجه شود. توجه به نقش آفرینی زنان سرپرست خانوار روستایی، علاوه بر این تأثیرات فردی به دنبال دارد، می‌تواند تأثیرات گروهی و محلی را نیز به همراه داشته باشد. بخشی از این تأثیر به موضوع اقتصاد معیشت روستایی مربوط می‌شود. در اقتصاد معیشتی روستایی، همه گروه‌ها بایستی نقش آفرین باشند. زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی شهرستان ممسنی نیز از این نکته می‌راند. برای آنکه نقش آفرینی زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی مناطق روستایی مشخص شود، ابتدا بایستی جایگاه کنونی زنان سرپرست تعیین شود. به عبارت دیگر شناخت مساله بایستی به صورت ریشه و در وضع موجود بررسی شود. بر همین اساس، در این پژوهش، هدف بررسی نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی و سپس تحلیل عوامل موثر در ارتقای وضع موجود است. با شناخت وضع موجود و سپس تحلیل عوامل موثر در ارتقای آن، می‌توان یک گام مثبت و تعیین کننده در این زمینه برداشت که نتیجه آن بهبود شرایط و پایداری جایگاه زنان سرپرست خانوار روستایی است.

روش پژوهش و ابزار پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی جز پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی و همچنین، از نوع کمی است. این پژوهش مبتنی بر گردآوری داده‌های میدانی است. جامعه آماری این پژوهش را زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی شهرستان نورآباد ممسنی تشکیل داده‌اند. بر اساس آخرین آمار سرشماری، تعداد زنان سرپرست خانوار در شهرستان ممسنی ۵۰۸۷ نفر بوده‌اند. آمار دقیقی از توزیع مکانی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی منطقه در اختیار پژوهشگر نبوده است. لذا، از راه نمونه‌گیری هدفمند و سپس

گلوله برفی، در مناطق روستایی ۱۱۵ نفر به عنوان حجم نمونه، پرسشگری شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده و پرسشگری در سطح فرد انجام گرفت. روایی ابزار پرسش‌نامه از راه جامعه‌نخبگان انجام و تأیید شد. با توجه به لزوم توجه به پایایی تحلیل‌ها برای پرسش‌نامه مورد نظر با تکیل ۳۰ پرسش‌نامه در خارج از نمونه آماری، میزان این شاخص با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت که میزان آن بیش‌تر از مقدار ملاک و استاندارد یعنی ۰/۷۰ و برابر با ۰/۷۸۱ محاسبه شده که قابل قبول است. در این پژوهش از آزمون‌های آماری جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. ذکر این نکته لازم است که شاخص‌ها و متغیرها از راه مطالعات گوناگون گردآوری و مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

شهرستان ممسنی یکی از شهرستان‌های تاریخی و قدیمی استان فارس است. مرکز این شهرستان، شهر نورآباد می‌باشد. شهرستان ممسنی از لحاظ جغرافیایی در غرب شیراز قرار گرفته است. شهرستان ممسنی با وسعت ۵۴۳۸ کیلومتر مربع از شمال به استان کهگیلویه و بویراحمد و شهرستان رستم، از شرق به شهرستان سپیدان، از جنوب شرقی به شهرستان شیراز، از جنوب به شهرستان کازرون و از جنوب غربی به استان بوشهر و از غرب به استان کهگیلویه و بویراحمد و استان بوشهر محدود می‌شود. این شهرستان به ترتیب از سه بخش مرکزی (شامل طوایف بکش، جاوید)، بخش دشمن زیاری و بخش ماهور میلانی تشکیل شده است. جمعیت این شهرستان طبق سرشماری انجام شده در سال ۱۳۹۵، برابر با ۱۱۷۵۲۷ نفر بوده است. براساس مرکز آمار ایران، تعداد افراد سرپرست خانوار در شهرستان، ۳۴۹۵۷ نفر بوده که از این تعداد ۵۰۸۷ نفر از آنها زن بوده است (۱۲). این منطقه از نظر آب و هوایی دارای دو نوع آب و هوای سرد و معتدل است و دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل می‌باشد. بخش‌هایی از جنوب آن متأثر از جریان‌های گرم و خشک جنوبی ایران، دارای اقلیم گرم و خشک‌تری است. میانگین دمای سالانه آن ۲۱ درجه سانتی‌گراد می‌باشد و میانگین بارندگی شهرستان ۶۰۰ میلی‌متر در سال می‌باشد (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت و توزیع مناطق روستایی در شهرستان نورآباد ممسنی (منبع نگارندگان، ۱۴۰۲)

یافته‌های پژوهش

توصیف ویژگی‌های نمونه آماری

افراد خانه دار، ۴۹/۶ درصد زراعت و باغداری، ۲۵/۲ درصد دامدار، ۱/۷ درصد خدمات و ۶/۱ درصد در بخش صنایع دستی مشغول به فعالیت بوده‌اند. بر اساس یافته‌ها، ۷۹/۱ درصد افراد تحت پوشش سازمان حمایتی و ۲۰/۹ درصد نیز تحت هیچ سازمانی نبوده‌اند. کنکاش در ویژگی‌های نمونه به طور کلی نشان می‌دهد توزیع مناسبی وجود دارد (جدول ۱).

بررسی ویژگی‌های نمونه آماری نشان می‌دهد که بیش‌ترین زنان سرپرست خانوار در رده سنی ۴۱ تا ۵۰ سال با ۴۰ درصد و سپس ۵۱ تا ۶۰ سال با ۲۹/۶ درصد قرار داشته‌اند. کم‌ترین سن ۳۷ سال و بیش‌ترین ۶۴ سال بوده است. هم‌چنین، از لحاظ تحصیلات بیش از ۳۳ درصد افراد راهنمایی و ۲۹/۶ درصد ابتدایی داشته‌اند. ۱۲/۲ درصد بیسواد و ۸/۷ درصد نیز تحصیلات لیسانس و بالاتر داشته‌اند. علاوه بر این ۱۷/۴ درصد

جدول ۱. ویژگی‌های نمونه آماری پاسخگو (زنان سرپرست خانوار روستایی)

متغیر	گزینه	فراوانی	درصد
سن	۳۷ تا ۴۰ سال	۱۴	۱۲/۲
	۴۱ تا ۵۰ سال	۴۶	۴۰
	۵۱ تا ۶۰ سال	۳۴	۲۹/۶
تحصیلات	۶۱ تا ۶۴ سال	۲۱	۱۸/۳
	بیسواد	۱۴	۱۲/۲
	ابتدایی	۳۴	۲۹/۶
	راهنمایی	۳۸	۳۳
	متوسطه	۷	۶/۱
شغل	دیپلم	۱۲	۱۰/۴
	لیسانس و بالاتر	۱۰	۸/۷
	خانه دار	۲۰	۱۷/۴
	زراعت و باغداری	۵۷	۴۹/۶
	دامدار	۲۹	۲۵/۲
تحت پوشش سازمانی حمایتی	خدمات (فروشنده)	۲	۱/۷
	صنایع دستی	۷	۶/۱
	بله	۹۱	۷۹/۱
	خیر	۲۴	۲۰/۹

ارزیابی وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان

سرپرست خانوار در مناطق روستایی

نتیجه آزمون تی تک نمونه‌ای در زمینه وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی نشان می‌دهد تمامی شاخص‌های سنجش پایگاه اقتصادی-اجتماعی در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده‌اند. بررسی جهت معناداری با استفاده از میانگین نشانگر آن است وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار با توجه به میانگین ۳/۷۲۰، متوسط ارزیابی شده است. حد بالا (۰/۷۸۹) و حد پایین (۰/۶۵۲)، محاسبه شده آزمون نیز چنین مطلبی را تایید می‌کند. همچنین، در سطح شاخص‌های بررسی شده، داشتن درآمد از فعالیت‌های روستا با میانگین ۴/۲۶۹، مشارکت در فعالیت‌های

اقتصادی (کشاورزی، دامداری و...) با مقدار ۴/۲۲۶ و داشتن منزلت جنسی در روستا با مقدار ۴/۴۶۹ از مهمترین شاخص‌هایی محسوب می‌شوند که وضعیت خوبی داشته‌اند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه زنان، شاخص‌هایی مانند امکان حضور در تشکلهای روستایی (دهیاری، شورا و...)، داشتن احترام و منزلت در روستا و پذیرش اشتغال زنان در روستا وضعیت متوسطی داشته‌اند. شاخص مشارکت در تصمیم‌گیری‌های روستا با میانگین ۲/۵۳۹، نیز وضعیت ضعیفی داشته است. در مجموع پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی مورد مطالعه، متوسط و رو به بهبود ارزیابی شده است (جدول ۲).

جدول ۲. ارزیابی وضعیت پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی

وضعیت	مبنای آزمون = ۳					شاخص
	T	سطح معنی‌داری	میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد	حد پایین	
متوسط	۳/۴۰	۰/۰۰۱	۳/۳۳۰	۰/۱۳۸	۰/۵۲۲	امکان حضور در تشکلهای روستایی (دهیاری، شورا و...)
خوب	۱۸/۰۸	۰/۰۰۰	۴/۲۶۹	۱/۱۳	۱/۴۰	داشتن درآمد از فعالیت‌های روستا
ضعیف	-۵/۷۸	۰/۰۰۰	۲/۵۳۹	-۰/۶۱۶	-۰/۳۰۵	مشارکت در تصمیم‌گیری‌های روستا (عمرانی، محیط زیست و...)
خوب	۱۶/۵	۰/۰۰۰	۴/۲۲۶	۱/۰۷	۱/۳۷	مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی (کشاورزی، دامداری و...)
متوسط	۱۱/۴	۰/۰۰۰	۳/۷۸۲	۰/۶۴۶	۰/۹۱۸	داشتن احترام و منزلت در روستا
خوب	۱۳/۷	۰/۰۰۰	۴/۴۶۹	۱/۲۵	۱/۶۸	داشتن منزلت جنسی در روستا
متوسط	۵/۰۱	۰/۰۰۰	۳/۷۸۲	۰/۴۷۳	۱/۰۹	داشتن منزلت فرهنگی و دینی در روستا
متوسط	۲/۷۹	۰/۰۰۶	۳/۳۶۵	۰/۱۰۵	۰/۶۲۴	پذیرش اشتغال زنان در روستا
متوسط	۲۰/۸	۰/۰۰۰	۳/۷۲۰	۰/۶۵۲	۰/۷۸۹	جمع آزمون

نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در بهبود

اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار از موضوعات مهم بررسی شده است. این موضوع از راه ۱۳ شاخص مطالعه شده است. نتیجه آزمون تی تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی در سطح کمتر از ۰/۰۵ و برابر با ۰/۰۰۰ معنادار شده است. میانگین ۲/۵۱۳ تایید می‌کند که نقش زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی، ضعیف یا کم ارزیابی شده است. منفی بودن حد بالا و پایین آزمون به ترتیب ۰/۳۸۴- و ۰/۵۸۹-، بخوبی تایید کننده این مطلب است. کنکاش در شاخص‌ها نیز نشان می‌دهد که سه شاخص افزایش مهارت شغلی زنان سرپرست خانوار با میانگین ۳/۸۵۲، افزایش دامداری با میانگین ۴/۱۱۳ و افزایش صنایع دستی با میانگین ۴/۲۷۸ نسبت به دیگر شاخص‌ها از وضعیت

مناسبی برخوردار هستند. به عبارت دیگر نقش زنان در این سه شاخص قابل توجه بوده است. در واقع، زنان سرپرست خانوار توانسته‌اند در زمینه کسب مهارت، بهبود دامداری و صنایع دستی نقش و تاثیرگذاری قابل توجه‌ای داشته باشند.

نتیجه آزمون نشان داد که نقش زنان در دیگر شاخص‌های اقتصاد معیشتی، کم بوده یا تاثیری نداشته است. از جمله این شاخص‌ها می‌توان به حفظ و افزایش درآمد خانوار، کارآفرینی و ایجاد مشاغل جدید، رونق کسب و کارهای خانگی، افزایش پس انداز و دارایی خانوار، تامین و بهبود نیازهای اساسی خانوار (پوشاک، غذا و...)، افزایش دسترسی به تسهیلات اعتباری، افزایش زراعت و باغداری اشاره نمود. در واقع زنان نتوانسته‌اند در این زمینه‌ها موثر واقع شوند و تغییرات ملموسی را ایجاد نمایند. جدول (۳)، نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود

اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی را بر اساس شاخص‌های گوناگون خوبی نشان می‌دهد.

جدول ۳. سنجش نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

شاخص	T	سطح	میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد	میزان نقش و جایگاه
		داری معنی	حد پایین	حد بالا	نشان
حفظ و افزایش درآمد خانوار	-۷/۷۶	۰/۰۰۰	۱/۹۳۹	-۱/۳۳	کم
کارآفرینی و ایجاد مشاغل جدید	-۱۴/۳	۰/۰۰۰	۱/۸۶۹	-۱/۲۸	کم
رونق کسب و کارهای خانگی	-۸/۵۱	۰/۰۰۰	۱/۸۱۷	-۱/۴۵	کم
افزایش پس انداز و دارایی خانوار	-۱۳/۴	۰/۰۰۰	۱/۷۱۳	-۱/۴۷	کم
بهبود تغذیه اعضای خانوار	-۱۵/۲	۰/۰۰۰	۱/۹۰۴	-۱/۲۳	کم
تامین و افزایش کیفیت مسکن	-۵/۳۶	۰/۰۰۰	۲/۴۶۰	-۰/۷۳۸	کم
تامین و بهبود نیازهای اساسی خانوار (پوشاک، غذا و...)	-۷/۷۲	۰/۰۰۰	۲/۰۴۳	-۱/۲۰	کم
متنوع شدن مشاغل خانوار	-۹/۵۲	۰/۰۰۰	۱/۹۹۱	-۱/۲۱	کم
افزایش دسترسی به تسهیلات اعتباری	-۲/۰۸	۰/۰۴۰	۲/۷۶۵	-۰/۴۵۸	کم
افزایش مهارت شغلی زنان سرپرست خانوار	۱۰/۶	۰/۰۰۰	۳/۸۵۲	۰/۶۹۳	زیاد
افزایش زراعت و باغداری	-۱۰/۲	۰/۰۰۰	۱/۹۲۱	-۱/۲۸	کم
افزایش دامداری	۱۴/۸	۰/۰۰۰	۴/۱۱۳	۰/۹۶۴	زیاد
افزایش صنایع دستی	۲۶/۲	۰/۰۰۰	۴/۲۷۸	۱/۱۸	زیاد
جمع آزمون	-۹/۴۳	۰/۰۰۰	۲/۵۱۳	-۰/۵۸۹	کم

تحلیل، دسته بندی و رتبه بندی عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

در این بخش از تحلیل عاملی جهت بررسی و رتبه بندی عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی استفاده شده است. برای بررسی همبستگی درونی و دسته بندی کردن عوامل در قالب چند عامل کلان و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام

از عوامل و تاثیرگذاری آنها، از روش آماری تحلیل عاملی استفاده شد.

آزمون KMO و بارتلت: در مطالعه حاضر برای شناسایی عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی، مقدار KMO برابر با (۰/۵۸۸) به دست آمده که نشان دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. این مقدار باید بیش‌تر از ۰/۵۰ باشد. مقدار بارتلت نیز برابر با ۹۶۹/۶۳۹ به دست آمده و در سطح ۹۹ طمینان معنادار (۰/۰۰۰) است.

جدول ۴. مقدار KMO و بارتلت عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی

KMO	۰/۵۸۸
بارتلت (Bartlett Test)	۹۶۹/۶۳۹
DF	۱۲۰
Sig	۰/۰۰۰

مقدار ویژه: بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرهاست و هر چه مقدار آن بزرگتر باشد، نشان دهنده اهمیت و تاثیر بیش‌تر آن عامل است. نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که عامل اول بیش‌ترین سهم (۲۳/۷۰۲ درصد) را در تبیین واریانس کل عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی داشته است. هم‌چنین، عامل دوم ۱۶/۸۰۸

درصد از متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. عامل سوم تا پنجم نیز به ترتیب ۱۳/۴۹۹، ۹/۷۶۲ و ۸/۲۰۵ درصد از متغیر وابسته (بهبود اقتصاد معیشتی) را تبیین می‌کنند. در جدول (۵) تعداد عوامل استخراج شده، مقدار ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس آنها آورده شده است.

جدول ۵. مقادیر ویژه عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۳/۷۹۲	۲۳/۷۰۲	۲۳/۷۰۲
دوم	۲/۶۸۹	۱۶/۸۰۸	۴۰/۵۰۹
سوم	۲/۱۶۰	۱۳/۴۹۹	۵۴/۰۰۸
چهارم	۱/۵۶۲	۹/۷۶۲	۶۳/۷۷۰
پنجم	۱/۳۱۳	۸/۲۰۵	۷۱/۹۷۵

تعیین تعداد و عوامل: برای تعیین تعداد عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی، عواملی مهمی مورد پذیرش قرار گرفتند که مقدار ویژه آنها بزرگتر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد ۵ عامل که مقدار ویژه آنها بزرگتر از عدد ۱ بوده، استخراج گردید. در جدول (۶) عوامل، مقادیر ویژه، و بارعاملی هر کدام ذکر شده است. در ادامه به نام گذاری این عوامل پرداخته شده است.

دسته بندی و رتبه بندی عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

نتایج نشان می‌دهد که با توجه به تحلیل ۱۶ عامل مطالعه شده در زمینه نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی، ۵ عامل کلان و تاثیرگذار شناخته شده‌اند. در واقع این ۵ عامل اصلی، مهمترین عواملی شناخته می‌شوند که می‌تواند در بهبود اقتصاد معیشتی از سوی زنان موثر باشند (جدول ۶). مهمترین عامل شناخته شده، حمایت از کسب و کارهای خرد ویژه زنان با مقدار ویژه ۲۳/۷۰۲ بوده است که از ۴ متغیر یا عمل خرد ایجاد شده است. بر اساس این عامل، برای بهبود نقش زنان در اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی، بایستی کسب و کارهای خرد حمایت شوند. لازمه این موضوع ابتدا مشاوره و آموزش و سپس حمایت در سطوح گوناگون است. همچنین، بهبود سرمایه اجتماعی در میان زنان با مقدار ۱۶/۸۰۸ در رتبه دوم عوامل کلان شناخته شده که از ترکیب سه عامل خرد تشکیل شده‌اند.

برای نقش آفرینی زنان سرپرست خانوار و بهبود جایگاه آنها، بایستی روحیه اعتماد به نفس، مشارکت و انجام فعالیت‌های گروهی تقویت شود. در واقع زنان بایستی به فعالیت جمعی و مشارکتی در مناطق روستایی روی بیاورند. ترویج، آموزش و مشاوره به زنان با مقدار ویژه ۱۳/۴۹۹ نیز رتبه سوم شناخته شده است. این عامل کلان نیز در راستای بهبود نقش زنان سرپرست خانوار بسیار مهم است. در واقع، این عامل خود می‌تواند تسهیل کننده دیگر عوامل باشد. تامین اعتبارات مالی مشاغل زنان نیز با مقدار ویژه ۹/۷۶۲ از دیگر عوامل کلانی است که بسیار مهم است. برای راه اندازی مشاغل زنان حمایت مالی از آنها در قالب تسهیلات یا ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد دارای اهمیت است. افزون بر این، بازآفرینی جایگاه زنان روستایی نیز دارای اهمیت است. این موضوع به عنوان عامل کلان پنجم با مقدار ویژه ۸/۲۰۵ شناخته شده است. تغییر ذهنیت روستاییان نسبت به جایگاه و توانمندی آنها، مشارکت آنها و ارائه مسئولیت از اقدامات است که می‌تواند در بازآفرینی جایگاه و نقش آفرینی زنان در اقتصاد معیشتی موثر باشد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی، در سطح عوامل خرد نیز مهم‌ترین عامل مشاوره به زنان روستایی با وزن ۰/۸۷۸ و سپس توانمندسازی زنان روستا از جمله آموزش با وزن ۰/۸۶۷ شناخته شده است که هر دو جز عامل کلان ترویج، آموزش و مشاوره به زنان است. این موضوع نشانگر اهمیت موضوعات آموزش و مشاوره در زمینه زنان سرپرست روستایی است که بایستی مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۶. دسته بندی و رتبه بندی عوامل موثر در بهبود نقش زنان سرپرست خانوار در بهبود اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی

عوامل کلان	مقدار ویژه (درصد)	عامل خرد	بار عاملی
حمایت از کسب و کارهای خرد ویژه زنان	۲۳/۷۰۲	حمایت از کسب و کارهای خرد روستایی	۰/۵۴۶
حمایت از کسب و کارهای خرد ویژه زنان		حمایت از مشاغل خانگی زنان	۰/۶۹۳
		حمایت دولت و نهادهای مرتبط از زنان	۰/۸۵۵
		کمک به بازار کسب و کارهای زنان	۰/۷۵۸
بهبود سرمایه	۱۶/۸۰۸	بهبود روحیه اعتماد به نفس	۰/۶۵۴

اجتماعی در میان زنان	آموزش خوداتکایی زنان	۰/۸۵۰
	افزایش روحیه کار گروهی و جمعی	۰/۵۶۰
	ترویج فعالیت‌های ویژه زنان در روستا	۰/۸۴۷
ترویج، آموزش و مشاوره به زنان	آموزش به زنان در زمینه تولید و فروش محصول	۰/۸۶۰
	مشاوره به زنان روستایی	۰/۸۷۸
	توانمندسازی زنان روستا از جمله آموزش	۰/۸۶۷
تامین اعتبارات مالی مشاغل زنان	تامین وام برای مشاغل زنان	۰/۸۱۹
	تشکیل صندوق اعتباری خرد	۰/۷۳۱
بازآفرینی جایگاه زنان روستایی	تغییر ذهنیت روستاییان نسبت به زنان	۰/۵۹۹
	مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های روستا	۰/۵۰۱
	ارائه مسئولیت به زنان در مدیریت روستا	۰/۶۹۱

تاثیر عوامل شناسایی شده در بهبود جایگاه و پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان روستایی

تحلیل واریانس مدل رگرسیونی نشان می‌دهد میزان خطای آلفای (Sig) تحلیل واریانس مدل رگرسیونی کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد و لذا، بین

عوامل شناسایی شده و پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار روستایی در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد رابطه معنادار وجود دارد و در حقیقت هر کدام از این عوامل می‌تواند در بهبود پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان تاثیرگذار باشند.

جدول ۷. معناداری مدل رگرسیونی تاثیر عوامل شناسایی شده در بهبود جایگاه و پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان روستایی

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	۳/۹۳۷	۵	۰/۷۸۷	۷/۳۱۶	۰/۰۰۰
Residual	۱۱/۷۳۰	۱۰۹	۰/۱۰۸		
Total	۱۵/۶۶۷	۱۱۴	***		

بر اساس جدول (۸) نیز مشاهده می‌گردد، میزان همبستگی بین عوامل پنج گانه و پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار روستایی قابل توجه است، به گونه‌ای که عوامل شناسایی

شده، مجموعاً توان تبیین ۵۰ درصد از تغییرات (واریانس) پایگاه اقتصادی-اجتماعی را دارا هستند و حدود ۵۰ درصد از تغییرات این موضوع توسط عوامل دیگر تبیین می‌گردد.

جدول ۸. تبیین تغییرات متغیر وابسته (پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان) از راه عوامل شناسایی شده

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۵۰۱	۰/۲۵۱	۰/۲۱۷	۰/۳۲۸۰۵

میزان قدرت عوامل شناسایی شده در بهبود جایگاه و پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان روستایی یکسان و یک جهت نیست. عوامل ذکر شده با ضریب ۰/۵۰۱، اثرگذاری و قدرت تبیین تقریباً مطلوبی نسبت به بهبود پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار دارند. در حقیقت، در جهت بهبود پایگاه اقتصادی-اجتماعی، عوامل پنج گانه ذکر شده می‌توانند بیش از ۵۰ درصد تاثیرگذار باشند و ۵۰ درصد به عوامل دیگر وابسته هستند و در حقیقت عوامل دیگری در این زمینه نقش بازی می‌کنند.

توضیح اینکه بهبود سرمایه اجتماعی در میان زنان با ۰/۳۱۴ واحد متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند که به

معنی پیش بینی ۳۱/۴ درصد از تغییرات این متغیر است. همچنین، عامل ترویج، آموزش و مشاوره به زنان با ۰/۱۰۶ واحد، در رتبه دوم اهمیت و تاثیرگذاری در زمینه بهبود پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار شناخته شده است. بازآفرینی جایگاه زنان نیز با ۰/۰۴۹ در رتبه سوم اهمیت قرار گرفته است. بنابراین، در مجموع، عوامل شناسایی شده، توان بهبود پایگاه اقتصادی-اجتماعی زنان سرپرست خانوار را در مناطق روستایی دارند و بایستی بر اساس این عوامل برنامه‌ریزی لازم انجام شود.

جدول ۹. آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیر مستقل (عوامل کلان شناسایی شده)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۳/۷۲۱	۰/۱۰۲		۱۲۱/۶	۰/۰۰۰
حمایت از کسب و کارهای خرد ویژه زنان	۰/۱۲۳	۰/۰۴۱	۰/۰۳۴	۰/۰۱۶	۰/۰۰۹
بهبود سرمایه اجتماعی در میان زنان	۰/۱۱۶	۰/۰۶۵	۰/۳۱۴	۳/۷۸	۰/۰۰۰
ترویج، آموزش و مشاوره به زنان	۰/۰۳۹	۰/۰۵۱	۰/۱۰۶	۱/۲۸	۰/۰۰۲
تأمین اعتبارات مالی مشاغل زنان	۰/۱۳۹	۰/۰۴۳	۰/۰۴۵	۴/۵۳	۰/۰۰۰
بازآفرینی جایگاه زنان روستایی	۰/۱۱۷	۰/۰۴۰	۰/۰۴۹	۰/۲۴۰	۰/۰۰۸

بحث و نتیجه گیری

اقتصاد روستایی همواره نقشی مهم در اقتصاد ملی ایفاء می‌کند؛ چرا که روستا یک مکان تولیدی از گذشته تاکنون بوده است. گروه‌های گوناگون در زمینه اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی فعالیت می‌کنند. روستاها به دلیل ویژگی‌های تولیدی، به ویژه در گذشته دارای اقتصاد معیشتی بوده‌اند و نیازهای ضروری خود را تأمین می‌نموده‌اند، اما به مرور زمان و با تحولات در دنیای مدرنیته، ساختار اجتماعی و اقتصادی روستاها دچار تغییر شد. زنان به عنوان یک قشر مهم در گذشته نقش مهمی داشته‌اند، اما امروزه به واسطه همیت تحولات، از نقش و جایگاه آنها تا حدودی کاشته شده است؛ چرا که چارچوب و ساختار اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی تغییر کرده است. بخشی از این زنان در مناطق روستایی، زنان سرپرست خانوار هستند که به دلایل گوناگون، نقش آفرینی متفاوتی می‌توانند داشته باشند. در این پژوهش سعی شده است که نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی در مناطق روستایی شهرستان نورآباد ممسنی مورد مطالعه قرار گیرد.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که پایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی همچنان با چالش‌های قابل توجهی روبه‌رو است. به‌رغم حضور فعال زنان در حوزه‌های تولیدی و اقتصادی روستا، عوامل متعددی از جمله ضعف در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و عدم حمایت ساختاری از فعالیت‌های اقتصادی آنان موجب کاهش تأثیرگذاری در شاخص‌هایی مانند افزایش درآمد خانوار، کارآفرینی و رشد کسب و کارهای محلی شده است.

همچنین، بررسی‌ها نشان داد که در مقایسه با پژوهش‌های گذشته، مانند پژوهش‌های جوان و همکاران (۱۳۸۷) و مهرهما و همکاران (۱۳۸۹)، این ضعف‌ها به‌طور مداوم در مناطق روستایی مشاهده شده است و همچنان نیاز به سیاست‌های حمایتی و ارتقای مهارت‌های زنان وجود دارد. یافته‌های ما در تطابق با نتایج این پژوهش‌ها، بر ضرورت تقویت ساختارهای

اقتصادی و اجتماعی تأکید دارند تا زنان سرپرست خانوار بتوانند نقش مؤثرتری در بهبود شرایط معیشتی خانوار ایفا کنند.

این پژوهش همچنین، نشان داد که زنان سرپرست خانوار به دلیل محدودیت‌های مالی و عدم حمایت کافی نتوانسته‌اند از فرصت‌های اقتصادی موجود به‌طور کامل بهره‌برداری کنند. با وجود تلاش برای بهبود مهارت‌های فردی، عدم دسترسی به منابع مالی و عدم حمایت از مشاغل محلی، از جمله دامداری و صنایع دستی، مانعی جدی برای رشد و توسعه پایدار بشمار می‌رود. بر این اساس، تقویت حضور زنان در تصمیم‌گیری‌های کلیدی و ارائه تسهیلات اعتباری می‌تواند نقشی اساسی در بهبود وضعیت آنان ایفا کند. همچنین، نتایج پژوهش حاکی از این است که مجموعه‌ای از عوامل کلیدی می‌تواند به ارتقاء نقش و جایگاه زنان سرپرست خانوار در اقتصاد معیشتی مناطق روستایی کمک کند. این عوامل شامل حمایت ساختاری از کسب‌وکارهای خرد ویژه زنان، بهبود سرمایه اجتماعی در میان آنان، ارائه آموزش‌های هدفمند و مشاوره، دسترسی به اعتبارات مالی مناسب برای توسعه مشاغل زنان و بازآفرینی جایگاه آنان در بافت اجتماعی روستا است. هر یک از این موارد می‌تواند به‌طور مستقیم بر بهبود شاخص‌های اقتصادی زنان سرپرست خانوار تأثیر بگذارد و به توانمندسازی آن‌ها در عرصه اقتصادی و اجتماعی کمک کند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های مهرهما و همکاران (۱۳۸۹)، فلاحتی و همکاران (۱۳۹۹)، اوکوجی (۱۹۹۶) و اوتوله و مگکاری (۲۰۰۳) همخوانی دارد. پژوهش‌های مذکور نیز بر اهمیت عواملی چون مشارکت اجتماعی، آموزش، تأمین منابع مالی، ایجاد اشتغال، تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه مهارت‌های اقتصادی در بهبود نقش و جایگاه زنان تأکید داشته‌اند. در مجموع، آنچه ضروری به نظر می‌رسد، ایجاد تحولات ساختاری و نظام‌مند در برنامه‌ریزی‌های مرتبط با بازآفرینی نقش اجتماعی و اقتصادی زنان در مناطق روستایی است. نتیجه پژوهش تأیید می‌کند که زنان سرپرست خانوار با وجود تلاش‌های خود، همچنان جایگاه مطلوبی در اقتصاد معیشتی روستاها ندارند و نیاز به بازنگری جدی در

ملاحظات اخلاقی

پیش از اجرای پژوهش از شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه کتبی گرفته شد و تمام شرکت‌کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند و پژوهشگران به آن‌ها اطمینان دادند که نتایج پژوهش محرمانه خواهد بود.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمام نکات اخلاقی شامل رازداری، در اولویت بودن سلامت روان‌شناختی شرکت‌کنندگان، امانت‌داری، دقت در استاندارددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، رعایت حریم خصوصی شرکت‌کنندگان توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده در تمامی مراحل پژوهش مشارکت داشته است.

تعارض منافع

این پژوهش با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

References

- 1- Amelia D, Sijabat R. The impact of human resources management practices on job performance: the case of nurses at Siloam Lippo village hospital. Jurnal Keperawatan Soedirman. 2020;15(3):205-215. Available from: <https://garuda.kemdikbud.go.id/documents/detail/2105483>
- 2- Anwar Y, Jatsiyah V, Zahari M, Saefudin A, Nofirman N. Transforming Traditional Farmers into Professionals: An Introduction to Human Resource Management in Rural. Jurnal Penelitian Pendidikan IPA. 2023;9(12):12266-12275. doi:10.29303/jppipa.v9i12.6543
- 3- Asher S, Novosad P. Rural roads and local economic development. American Economic Review. 2020;110(3):797-823. doi:10.1257/aer.20180268
- 4- Bescher-Donnelly L, Smith LW. The changing roles and status of rural women. In: The family in rural society. Routledge; 2019.

سیاست‌گذاری‌های مرتبط با توانمندسازی و مشارکت زنان در توسعه روستایی احساس می‌شود. این ضرورت، نه تنها به بهبود وضعیت زنان، بلکه به بهبود کلی اقتصاد روستاها منجر خواهد شد. از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به عدم دسترسی به داده‌های دقیق، محدودیت زمانی و مکانی در مناطق خاص، عدم همکاری برخی نهادها در ارائه اطلاعات، و احتمال نادرستی برخی پاسخ‌ها به دلیل فشارهای اجتماعی و حساسیت موضوع اشاره کرد که بر دقت نتایج تأثیر گذاشته است. با توجه به نتایج پژوهش، چند پیشنهاد ارائه می‌شود. ۱- پیشنهاد می‌شود که در زمینه جایگاه زنان از جنبه‌های گوناگون در مناطق روستایی، بازآفرینی لازم انجام شود. ۲- پیشنهاد می‌شود که در راستای تاسیس مشاغل مرتبط با زنان سرپرست خانوار، مشاوره، آموزش و توانمندسازی در مناطق روستایی توسط نهادهای محلی از جمله دهیاریها، انجام شود. ۳- پیشنهاد می‌شود نهادهای حمایتی از جمله بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی(ره)، نسبت به برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی شغلی برای زنان سرپرست خانوار اقدام لازم را انجام دهند. ۴- پیشنهاد می‌شود که صندوق‌های اعتباری خرد با مشارکت زنان سرپرست خانوار و همچنین، دولت، در روستاها برای تولید و کارآفرینی راه اندازی شود. ۵- پیشنهاد می‌شود که با ایجاد فعالیت‌های گروهی در میان زنان سرپرست خانوار در مناطق روستایی، بستر لازم جهت بهبود شرایط سرمایه اجتماعی فراهم شود. ۶- پیشنهاد می‌شود که کسب و کارهای خانگی ویژه زنان سرپرست خانوار در قالب شرکت تعاونی در مناطق روستایی برنامه ریزی و توسعه داده شود.

- Available from: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324>
- 5- Boserup E, Kanji N, Tan SF, Toulmin C. Woman's role in economic development. Routledge; 2013.
 - 6- Clausen LT, Rudolph D. Renewable energy for sustainable rural development: Synergies and mismatches. Energy Policy. 2020;138(2):21-42. doi:10.1016/j.enpol.2020.111289
 - 7- Dhakal A, Rai RK. Who adopts agroforestry in a subsistence economy?—Lessons from the Terai of Nepal. Forests. 2020;11(5):1-15. doi:10.3390/f11050565
 - 8- Farzizadeh Z, Motavaseli M, Taleb M. A sociological study of empowerment (economic and social), native understanding, factors affecting its growth and obstacles in rural woman society. Community Development (Rural and Urban). 2013;5(1):1-40. doi:10.22059/jrd.2013.35610

- 9- Felahati L, Ghasemi M, Badsar M. Investigating the Role of Rural Women Empowerment in Analyzing Economic, Social and Cultural Factors Influencing Local Communities Development. *Women Studies*. 2020;11(34):115-138. doi:10.30465/ws.2020.26504.2729
- 10- Golmohammadi F, Tabatabai M. Empowerment of women heads of households in Iran: situations and problems (with emphasis on rural areas of Sistan and Baluchistan and South Khorasan provinces). In: 6th International Congress of Agricultural Development, Natural Resources, Environment and Tourism of Iran; 2022. Available from: <https://civilica.com/doc/1622893>
- 11- Herrero M, Grace D, Njuki J, Johnson N, Enahoro D, Silvestri S, Rufino MC. The roles of livestock in developing countries. *Animal*. 2013;7(s1):3-18. doi:10.1017/S1751731112001954
- 12- Iran Statistics Center. Population and Housing Census 2016. 2016.
- 13- Javaan J, Yaasouri M, Rahn timer MR, Ahmadiyaan Shaalchi N. The study of economical situation of rural women who are in charge of their families case study: Mashhad Gholi rural system. *Journal of Geography and Regional Development*. 2008;6(2):- . doi:10.22067/geography.v6i11.4278
- 14- Jurayevich MB, Bulturbayevich MB. Attracting Foreign Investment In The Agricultural Economy. *International Journal of Business, Law, and Education*. 2020;1(1):1-3. doi:10.56442/ijble.v1i1.1
- 15- Kanchanachitra C, Lindelow M, Johnston T, Hanvoravongchai P, Lorenzo FM, Huong NL et al. Human resources for health in southeast Asia: shortages, distributional challenges, and international trade in health services. *The Lancet*. 2011;377(9767):769-781. Available from: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(10\)62035](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(10)62035)
- 16- Karim A, Musa CI, Sahabuddin R, Azis M. The increase of rural economy at Baraka Sub-district through village funds. *The Winners*. 2021;22(1):89-95. doi:10.21512/tw.v22i1.7013
- 17- Kathiriya JB, Damasias DM, Kabaria BB. Role of rural women in dairy farming of Rajkot district. *Tamilnadu Journal of Veterinary and Animal Science*. 2013;9(4):239-247. Available from: https://www.academia.edu/23258279/Role_of_Rural_Women_in_Dairy_Farming_of_Rajkot_District
- 18- Larijani N, Shabaninejad I. Investigating the role of home businesses in the development of women's employment and entrepreneurship. In: *Proceedings of the first international conference on management, innovation and entrepreneurship*; 2016; Shiraz. Available from: <https://civilica.com/doc/108054/>
- 19- Lukanina E, Lyubichev M, Schneeweiss J, Schultze E, Myzgin K, Shumilovskikh L. Did Holocene climate drive subsistence economies in the East-European forest-steppe? Case study Omelchenki, Kharkiv region, Ukraine. *Quaternary Science Reviews*. 2023;305:23-45. doi:10.1016/j.quascirev.2023.108004
- 20- Maleki T, Shahmoradi M, Mirekzadeh AA, Najafi E, Cham Cham J. Investigating factors affecting the socio-economic status of rural women. *Journal of Rural Economy Research*. 2014;2(5):1-18. Available from: https://journals.iau.ir/article_530428.html
- 21- Manjunatha S. The Role of Women Self-Help Groups in Rural Development of Karnataka State, India. *International Research Journal of Social Sciences*. 2013;2(9):23-25. Available from: <https://www.isca.in/IJSS/Archive/v2/i9/5.ISC-A-IRJSS-2013-120.php>
- 22- Mashayekhi S, Moradnezhadi H, Saymohammadi S, Mirakzadeh A. Factors Influencing Economic Poverty of Rural Female-headed Households (The Case of Kermanshah County). *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*. 2021;17(1):119-132. Available from: https://www.iaeej.ir/article_135529.html?lang=en
- 23- O'Toole K, Macgarvey A. Rural women and local economic development in south-west Victoria. *Journal of Rural Studies*. 2003;19(2):173-186. doi:10.1016/S0743-0167(02)00072-4
- 24- Okojie CE. Women in the rural economy in Nigeria. *Contributions in Sociology*. 1996;118:57-74. Available from: <https://www.torrossa.com/en/resources/an/5565638#page=74>
- 25- Pollom TR, Herlosky KN, Mabulla IA, Crittenden AN. Changes in juvenile foraging behavior among the Hadza of Tanzania during early transition to a mixed-subsistence

- economy. *Human Nature*. 2020;31:123-140. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12110-020-09364-7>
- 26- Radosavljević D, Josipović S, Kokeza G, Urošević S. A new model of rural development based on human capital and entrepreneurship. *Economics of Agriculture*. 2022;69(2):595-611. doi:10.5937/ekoPolj2202595R
- 27- Saeidi AA, Bajelan A. Analysis of the challenges of the empowerment plan for female-headed households in development programs. *Women's Strategic Studies*. 2022;24(95):147-174. doi:10.22095/jwss.2022.315936.2857.
- 28- Sarkki S, Dalla Torre C, Fransala J, Živojinović I, Ludvig A, Górriz-Mifsud E et al. Reconstructive social innovation cycles in women-led initiatives in rural areas. *Sustainability*. 2021;13(3):1-19. doi:10.3390/su13031231
- 29- Soroshmehr H, Rafiee H, Kalantari K, Shabanali Fami H. Investigation of Socioeconomic Status of Rural Women and Effective Factors on its Improvement (Case Study: Hamedan County). *Journal of Rural Research*. 2010;1(1):143-166. Available from: https://jrur.ut.ac.ir/article_21829.html?lang=en
- 30- Warren-Smith I. Rural female entrepreneurs: rational choices and socio-economic development. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*. 2012;17(3):338-354. doi:10.1504/IJESB.2012.049581
- 31- Zhang Y, Long H, Ma L, Tu S, Li Y, Ge D. Analysis of rural economic restructuring driven by e-commerce based on the space of flows: The case of Xiaying village in central China. *Journal of Rural Studies*. 2022;93:196-209. doi:10.1016/j.jrurstud.2018.12.001
- 32- Zinnen V, Paul E, Mwisongo A, Nyato D, Robert A. Motivation of human resources for health: a case study at rural district level in Tanzania. *The International Journal of Health Planning and Management*. 2012;27(4):327-347. doi:10.1002/hpm.2117